

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Zaremba Jan Kazimierz

Author: Maria Pawłowicz

Citation style: Pawłowicz Maria. (2013). Zaremba Jan Kazimierz. W: J. Lyszczyzna, D. Rott (red.), "Słownik pisarzy śląskich. T. 4" (S. 118-123). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

ZAREMBA JAN KAZIMIERZ (1906—1983), profesor Uniwersytetu Śląskiego, wybitny humanista, historyk literatury polskiej, badacz literatury regionalnej — śląskiej, nauczyciel szkół średnich i wyższych, zasłużony organizator szkolnictwa wyższego na Śląsku, wychowawca wielu pokoleń polonistów, autor znacznej liczby prac naukowych. Jan Kazimierz Zaremba urodził się 1 stycznia 1906 r. w Morawskiej Ostrawie (dziś Czechy, Zaolzie), gdzie ojciec jego był inżynierem w śląskich hutach żelaza. Pochodził z rodziny ziemiańskiej. Jej siedzibą był modrzewiowy dwór z XVII w. w Stróżach Niżnych (województwo małopolskie). Dziadek Profesora walczył w powstaniu styczniowym, a po jego klęsce uczestniczył w budowie pierwszych linii kolejowych w Galicji.

Jan Kazimierz Zaremba w 1924 r. ukończył IV Gimnazjum w Krakowie i po maturze wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie studiował filologię polską. Pod wpływem prof. Ignacego Chrzanowskiego zainteresował się literaturą staropolską i piśmiennictwem różnowierczym. Pod jego kierunkiem opracował rozprawę doktorską o Anonimie Protestancie, twórcy z XVI w., którą obronił w 1933 r. Podczas studiów zamieszczał w pismach krakowskich swoje pierwsze utwory literackie. Następnie z dyplomem doktora filozofii podjął J.K. Zaremba pracę nauczycielską w gimnazjach w Sosnowcu, Mysłowicach i kolejno w Boguminie. Równocześnie nawiązał kontakt ze środowiskiem młodych twórców śląskich, skupionych wokół nowego pisma literackiego „Fantana”, gdzie opublikował swoje prace, a także z Rozgłośnią Polskiego Radia w Katowicach. Kilkakrotnie jego utwory transmitowane były tu w roku 1938 i 1939.

W latach II wojny światowej J.K. Zaremba mieszkał wraz z żoną i dwiema córkami w Stróżach, gdzie gospodarował w rodzinnym majątku. Uczestniczył też w pracach Tajnego Nauczania w Gorlickiem. Po zakończeniu wojny, na skutek przemian spo-

lecznych i ustrojowych, uległa likwidacji rodzinna siedziba, a morderczy dwór został zburzony. J.K. Zaremba powrócił do szkolnictwa: zorganizował gimnazjum w Bobowej oraz uczył w Gorlicach. Następnie wyjechał na Śląsk, gdzie w latach 1948—1950 pracował w katowickich szkołach średnich.

W 1950 r. Ministerstwo Oświaty powierzyło mu organizację Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach. Był w tej uczelni ponad 12 lat prorektorem oraz Dziekanem Wydziału Filologicznego (1956—1958). Na Wydziale tym pełnił też w latach 1953—1968 funkcję Kierownika Katedry Historii Literatury Polskiej, ponadto kierował zespołem rzeczoznawców z zakresu filologii polskiej dla Wyższych Szkół Pedagogicznych w kraju. W 1956 roku J.K. Zaremba został mianowany docentem. Pod jego kierunkiem odbyły się sesje naukowe o zasięgu ogólnopolskim: Sesja Odrodzenia (1954) i Mickiewiczowska (1956), kolejno poświęcone Sienkiewiczowi (1959), Słowackiemu (1960) i Żeromskiemu (1964). W 1956 r. powstało Wydawnictwo WSP, które miało upowszechniać wyniki naukowe pracowników tej uczelni. Doc. J.K. Zaremba w latach 1962—1968 był tu przewodniczącym Komitetu Wydawniczego.

Naukowy charakter miał półroczny pobyt docenta J.K. Zaremby we Francji (1966/1967). W tamtejszych bibliotekach poszukiwał poloników, ponadto zapoznawał się z francuską dydaktyką uniwersytecką. Swoje refleksje badawcze zawarł w pięciu artykułach. W 1968 r. został powołany w Katowicach Uniwersytet Śląski, gdzie w roku 1970 doc. J.K. Zaremba uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego. Pełnił tu obowiązki Dyrektora Instytutu Filologii Polskiej (1969—1973) oraz do roku 1976 — Kierownika Zakładu Historii Literatury Staropolskiej, Oświeceniowej i Romantycznej. W roku 1976 Profesor Jan Kazimierz Zaremba przeszedł na emeryturę, ale długo jeszcze prowadził zajęcia dydaktyczne — wykłady i seminaria magisterskie, ponieważ wysoko ceniono jego rozległą wiedzę, a doktoranci wymagali rady i opieki swego promotora.

Profesor J.K. Zaremba pracował też w różnego typu instytucjach kulturalnych. Był m.in. Prezesem Katowickiego Oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza (1950—1957) oraz przez piętnaście lat uczestniczył w pracach Oddziału Śląskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki. Brał też czynny udział w ogólnopolskich gremiach naukowych. W Warszawie był członkiem Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich oraz Komitetu Nauki o Literaturze Polskiej Akademii Nauk. W Krakowie od

1962 r. był zastępcą przewodniczącego Komisji Historycznoliterackiej PAN, kierował też od 1959 roku Podkomisją Śląską działającą przy Oddziale Krakowskim PAN. Gdy powstał Oddział PAN w Katowicach, został tu przewodniczącym Komisji Historycznoliterackiej (1975—1980), następnie zaś kierował Sekcją Badań Śląskich (1980—1983). Głównym nurtem prac badawczych i dydaktycznych prof. J.K. Zaremby była literatura staropolska. Szczególnym zainteresowaniem obdarzał Renesans i Barok, z późniejszych epok — Romantyzm. Drugim kierunkiem jego prac była literatura regionalna — śląska. Tym nurtem poświęcał liczne publikacje, a także wykłady i seminaria magisterskie, nad nimi pracowali też jego doktoranci. Z wielką uwagą badał też dorobek pisarzy związanych z polską reformacją, zwłaszcza z arianizmem. Na tym ogólnym tle wyróżnić można prace o Janie i Piotrze Kochanowskich oraz Wacławie Potockim — piewcy Pogórza Sądeckiego, ziemi, z którą również związany był Profesor. Wśród pisarzy epoki Romantyzmu wyróżniał Adama Mickiewicza.

Bardzo liczne artykuły i rozprawy jego autorstwa dotyczyły tematyki śląskiej. Swymi badaniami objął głównie epoki dawne, do XVIII w. włącznie. Syntezą jest tom *Polska literatura na Śląsku*, cz. 1 (1971). Szczególną uwagą darzył dzieła Adama Gdaczusza, twórcy prozy polskiej na Śląsku i Walentego Rozdzieńskiego, autora poematu o wytopie żelaza z 1612 r. Opracował też dorobek pisarzy ziemi cieszyńskiej XVIII w. Profesor J.K. Zaremba potrafił zainteresować badaniami regionalnymi liczne grono współpracowników, których skupił wokół siebie w Wyższej Szkole Pedagogicznej oraz w Uniwersytecie Śląskim. Utworzył tym samym znaczący ośrodek badań nad polskim piśmiennictwem na Śląsku. W WSP był to Zakład Literatury Śląskiej powołany w ramach Katedry Historii Literatury Polskiej w 1958 roku. W Uniwersytecie Śląskim od 1973 roku działała Pracownia „Śląskiego Korbuta” w ramach kierowanego przez Profesora Zakładu Historii Literatury Staropolskiej, Oświeceniowej i Romantycznej. Do badań tych, oprócz współpracowników i doktorantów, włączył studentów, którzy w swoich pracach magisterskich zbierali materiały. Zgromadzona wspólnymi siłami dokumentacja była bazą dla publikacji o nazwie „Śląski Korbut”, czyli retrospektywnej bibliografii piśmiennictwa polskiego na Śląsku. Tom obejmujący stulecia XVII i XVIII ukazał się w Ossolineum we Wrocławiu w 1980 roku. W planach było objęcie badaniami wszystkich epok literackich, od średniowiecza do 1922 roku. Ale wraz ze śmiercią Profesora ten ambitny projekt upadł. Miało to być pierwsze odgałęzienie regionalne „No-

wego Korbuta”, czyli literackiej bibliografii ogólnopolskiej, której edytorem był Instytut Badań Literackich PAN.

W kierowanej przez prof. J.K. Zarembę Podkomisji Śląskiej, Komisji Śląskiej i kolejno Sekcji Badań Śląskich działających przy Komisji Historycznej Oddziału PAN w Krakowie i Katowicach, rozwijane były badania nad piśmiennictwem polskim na Śląsku, jego gwarą i folklorem. Brali w tych pracach udział uczeni z Katowic, Opola, Wrocławia, Częstochowy, Cieszyna i Bielska. Publikacje te miały ocalić od zapomnienia polski dorobek niszczoney przez wieki w myśl wrogiej zasady „Silesiaca non leguntur”.

Kierując tymi zespołami prof. J.K. Zaremba zawsze podkreślał, że to śląscy poloniści powinni odkrywać piśmiennictwo dzielnicy, która wykształciła jedyną w pełni dojrzałą w Polsce literaturę regionu, a jak zaznaczał, tej literaturze poświęcił najwięcej swoich prac. Dorobek Profesora jest znaczny. Opublikował trzy książki, około stu artykułów, rozpraw i studiów, a także liczne prace popularnonaukowe oraz literackie. Pod jego redakcją ukazało się osiem tomów zbiorowych („Zeszyty Naukowe WSP w Katowicach” oraz „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego”). W przygotowaniu była obszerna *Antologia dawnej literatury polskiej na Śląsku*. Pracował nad nią wraz z prof. Stanisławem Rospondem. Śmierć obydwu Profesorów zniweczyła te plany. Pozostał niedokończony zbiór rękopisów i maszynopisów. Publikacje książkowe Profesora to *Polscy pisarze na Śląsku po wojnie trzydziestoletniej* (1960, też 1969), *Adam Gdaczus: wybór pism* (współ z Henrykiem Borkiem, 1969) i wspomniana już *Polska literatura na Śląsku* (cz. 1, 1971). Dostrzegał powiązania z Polską w rozprawie *Związki literackie Śląska z Rzeczpospolitą* (1977), wysoko cenił jej walory w pracy *Trwałe wartości literatury polskiej na Śląsku* (1970).

Pod kierunkiem prof. J.K. Zaremby powstało ponad 200 prac magisterskich, w tym ponad sto o tematyce śląskiej. Profesor był promotorem jedenastu rozpraw doktorskich poświęconych literaturze ogólnopolskiej i śląskiej. Działał też jako recenzent licznych prac doktorskich i habilitacyjnych w różnych ośrodkach naukowych kraju. Swoje osiągnięcia badawcze prezentował na forum ogólnopolskim, uczestnicząc w sesjach naukowych i zjazdach.

Państwo i środowisko naukowe doceniło trud badawczy, organizacyjny oraz dydaktyczny Profesora. Otrzymał on Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Komisji Edukacji Narodowej oraz liczne inne odznaczenia i wyróżnienia. Profesor Jan Kazimierz Zaremba zmarł 7 lutego 1983 roku w Katowicach i tutaj znajduje się jego grób. W licznych nekrologach żegnano go

jako „współtwórcę polonistyki śląskiej” w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Katowicach oraz w Uniwersytecie Śląskim.

Bardzo bogata spuścizna rękopiśmienna prof. J.K. Zaremby została przekazana przez jego Małżonkę, historyka-mediewistę dr Wandę Semkowicz-Zarembinę, do Archiwum PAN Oddział w Katowicach z siedzibą w Wodzisławiu Śląskim. Zbiór ten obejmuje rękopisy stale uzupełnianych wykładów, notatki z pracy dydaktycznej i społecznej, obszerny warsztat naukowy (fiszki, zapisy czynione w bibliotekach krajowych i zagranicznych), fotografie i odbitki kserograficzne źródeł oraz teczek zainteresowań. Są tam również fragmenty prac rozpoczętych i planowanych, a ponadto teksty już ukończone, które pozostały tylko w rękopisach.

Profesor J.K. Zaremba od młodości z pasją uprawiał turystykę. Pracując w WSP i UŚ wędrował ze swoimi studentami, doktorantami oraz członkami zespołów badawczych i uczelnianych szlakami wytyczonymi przez twórców i bohaterów literatury polskiej w kraju i w regionie. Z tych ponad pięćdziesięciu wycieczek zespołowych i wielu indywidualnych zachowało się dużo zdjęć i przewodników z odręcznymi notatkami uczonego i badacza. Wszystko to dołączone zostało do zdeponowanego w Wodzisławiu warsztatu pracy Profesora. Profesor Jan Kazimierz Zaremba pozostawił dużo rozpoczętych dzieł. Wytyczył dalsze drogi badań i wykształcił ich kontynuatorów. Wychował wielką liczbę studentów, którym zaszczerpił zainteresowanie kulturą i literaturą ogólnopolską oraz śląską. Liczne prace Profesora poświęcone regionowi są ważnym dowodem w dokumentowaniu polskości Śląska.

Bibliografia

M. Letkiewicz-Ćwiklińska: *Bibliografia prac Jana Zaremby*, „Prace Historycznoliterackie”, T. 11. Katowice 1978, s. 11—18; J.K. Zaremba: *Płonąca Hiszpania*. Katowice 1937; J. Zaremba: *Związki literackie Śląska z Rzeczpospolitą (do połowy XVIII wieku)*. W: *Literatura staropolska w kontekście europejskim. Związki i analogie*. Red. T. Michałowska, J. Ślaski. Wrocław 1977, s. 293—304; *Bibliografia piśmiennictwa polskiego na Śląsku XVII i XVIII w. „Śląski Korbut”*. Red. J. Zaremba. Wrocław 1980; J. Zaremba: *Piśmiennictwo śląskie XVII wieku w publikacjach powojennych*. W: *Wśród zagadnień literatury barokowej. Cz. 2: Motywy, interpretacje, recepcja*. Red. Z.J. Nowak. Katowice 1980, s. 79—98; J. Zaremba: *Na powrót zwłok generała Józefa Bema. Wiersz z 1929 r. Posłowiem opatrzył J. Mayer*. Katowice 1984; J. Zaremba: *Jan Kochanowski w wykładach paryskich Adama Mickiewicza*. W: *Jan Kochanowski. Twórczość i recepcja*. Red. Z.J. Nowak. Katowice 1985, s. 58—69; J. Zaremba: *Mecenas z Lublińca*. W: *Szkice lublinieckie*.

Cz. 3. Lubliniec 1992, s. 19—22; J. Zaremba: *Larum w obozie. Słuchowisko radiowe*. Katowice 1997; S. Wiatr: *Stróże, wieś powiatu gorlickiego*. W: „Rocznik Nauk Rolniczych i Leśnych”, T. 50. Poznań 1948, s. 121 i in. (Tu: *Stróże Niżne majątkiem Zarembów*); *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Katowicach*. 1950—1968. Red. A. Jarosz, A. Jendrysik. Katowice 1971; M. Pawłowiczowa: *Tematyka śląska w pracach historycznoliterackich Uniwersytetu Śląskiego*. „Poglądy” 1974, nr 13, s. 16—17; Z.J. Nowak: *Działalność naukowa, dydaktyczna i społeczna profesora Jana Zaremby*. „Prace Historycznoliterackie”, T. 11. Katowice 1978, s. 5—11; *Tradycje śląskiej humanistyki*. Jan Kazimierz Zaremba. Red. J. Malicki, D. Rott. Katowice 1994; M. Pawłowiczowa: *Dokonania Profesora Jana Kazimierza Zaremby w katowickim środowisku naukowym*. W: „Annales Silesiae”, T. 26. Wrocław 1996, s. 119—127; M. Pawłowiczowa: *Badania nad tematyką śląską prowadzone pod kierunkiem Profesora Jana Kazimierza Zaremby w WSP w Katowicach i Uniwersytecie Śląskim*. W: *Książka na Śląsku w latach 1956—1989. Zarys problematyki*. Red. M. Pawłowiczowa. Katowice 1999, s. 17—44; *Cenzura PRL. Wykaz książek podlegających niezwłócznemu wycofaniu. I X 1951 r.* Posłowie Z. Żmigrodzki. Wrocław 2002.

Maria Pawłowiczowa

ZEGADŁOWICZ EMIL (1888—1941), właśc. Emil Erwin Kajszar-Zegadłowicz (ur. się 20 czerwca 1888 r. w Bielsku, zmarł 24 lutego 1941 r. w Sosnowcu), poeta, prozaik, dramaturg, tłumacz poezji włoskiej, angielskiej, rumuńskiej, niemieckiej (m.in. utworów Goethego). Uczęszczał do szkoły podstawowej i gimnazjum w Wadowicach. Studiował filologię polską, germanistykę i historię sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Studia estetyczne kontynuował w Wiedniu i Dreźnie. Nie zdobył jednak tytułu naukowego. Jako poeta debiutował w 1908 r. za sprawą tomu *Tenty*, wydanego wspólnie z Wacławem Orłowskim i Władysławem Toporem. Z chwilą otrzymania „dekretu pełnoletności” (21 sierpnia 1908 r.) stał się pełnoprawnym właścicielem majątku w Gorzeniu Górnym pod Wadowicami. Zamieszkał w nim i rozpoczął pracę w charakterze nauczyciela gimnazjalnego. W 1914 r. poznał swoją przyszłą żonę Marię, która w towarzystwie siostry i matki przyjechała do Gorzenia na letnisko. W 1915 r. został wcielony do wojska austriackiego, zwolniono go ze służby w 1916 r. Wtedy to urodziła mu się pierwsza córka, Halszka, kolejna, Atessa, przyszła na świat cztery lata później.

Okres I wojny światowej spędził w rodzinnym Gorzeniu, poświęcając się zarówno pracy gospodarskiej, jak i prowadzeniu salonu literacko-artystycznego. Nawiązał współpracę z poznańską